

Jakamistaloutta ja lukijoiden yhteisöllisyyttä

5.12.2022

Jos olet aktiivinen lukija, huomaat ehkä hamstraavaasi kirjahyllyysi uumeniin teoksia, jotka unohtuvat sinne yhden lukukerran jälkeen tai jäävät kokonaan lukematta. Usein lukijoita kuitenkin yhdistää lukemisen yhteisöllisyys, halu jakaa lukukokemuksiaan. Ehkäpä siksi kirjojen ostamisen ja lainaamisen ohelle on kehittynyt niin paljon erilaisia tapoja kirjojen jakamiseen, kierrättämiseen ja vaihtamiseen. Lukemiskokemusten lisäksi vaihdannan kohteena voivat siis olla fyysiset teoskappaleet.

Bookcrossing vapauttaa kirjat

Bookcrossing on yksi tapa keräilyn sijaan vapauttaa kirjat hyllyjen kätköistä maailmalle (ks. Matilainen, 2021; Hänninen, 2015). Ideaan voit tutustua paremmin Bookcrossign sivuston kautta. Toiminta on saanut alkunsa vuonna 2001 ja nykyään harrastajia löytyy jo 132 maasta 1,9 miljoonan harrastajan ja yli 13 miljoonan vapautetun kirjan voimin (Bookcrossing, i.a.). Suomi sijoittuu sivuston mukaan tällä hetkellä bookcrossareiden kymmenen kärkeen sijoituksella viisi.

Bookcrossingin (i.a.) ajatuksena on antaa kirjojen kiertää lukijalta toiselle keräten yhä uusia lukijoita ja yhdistäen ihmisiä kirjojen avulla. Perusajatus on yksinkertainen: merkitse – jaa – seuraa (mt.).

Rekisteröimällä omat kirjasi saat niille BCID-tunnukset, minkä jälkeen voitkin vapauttaa rekisteröidyt teokset maailmalle ja seurata niiden kulkua lukijalta toiselle (Bookcrossing, i.a.; Matilainen, 2012, 46). Teokset voi joko jättää otettavaksi minne tahansa kenen tahansa napatavaksi (villi vapauttaminen), siirtää toisen bookcrossaajan haltuun kontrolloidun vapautuksen kautta tai niitä voi jättää myös erillisiin bookcrossing-

hyllyihin (Matilainen, 2021, 45, 47).

Kirjanvaihtohylly Helsingin Kalasatamassa ja sen bookcrossing kirjoja (kuva: Satu Salmela).

Little Free Library

Kirjojen jakamiseen perustuvat myös maailmalla yleistyneet pikkukirjastot tai minikirjastot, englanniksi little free library. Pikkukirjastojen taustalta löytyy maailmalaajuinen yhteisö ja voittoa tavoittelematon yhdistys, joka koordinoi Little Free Library –sivustoa. Toiminnan visiona on vahvistaa yhteisöjä luomalla pieniä jaettuja kirjastoja ja vahvistaa lukutaitoa tarjoamalla kaikille lukijoille lukemista (Little Free Library, 2022a).

Käytännössä pikkukirjastot ovat eräänlaisia naapuruston tai yhteisön pieniä, kirjanvaihtoon perustuvia kirjakokoelmia, yhteisiä ja julkisia kirjahyllyjä. Usein pikkukirjasto on pieni laatikko tai kaappi, jonka sisältö on kaikkien hyödynnettävissä. Melko usein pikkukirjastot sijaitsevat ulkona, mutta sisätiloistakin niitä löytyy. Monet harrastajat myös nikkaroivat niitä itse (ks. Kangas, 2021). Ohjeita rakentamiseen ja toiminnan aloittamiseen löytyy organisaation sivuilta.

Little Free Library vanhassa puhelinkopissa Puolan Wroclawissa (kuva: Satu Salmela).

Maailmalta rekisteröityjä minikirjastoja löytyy jo noin 150 000 yli 110 eri maassa, minkä lisäksi niiden kautta jaetaan vuosittain noin 70 miljoonaa kirjaa (Little Free Library, 2022a, 2022b). Lienevätkö syynä Suomen haastavat sääolot, mutta meiltä pikkukirjastoja löytyy toistaiseksi vähän. Suomesta löytyviä pikkukirjastoa löytyy muun muassa Nokian Haavistolta, Espoosta Nipperinkkujalta, Perniöstä sekä Uuraisilta, missä Hirvasen koululaiset perustivat yhdessä pikkukirjaston. Ja löytyypä Muhokselta jopa “peltokirjasto”, jonka aukiolo on tosin sidottu vuodenaikojen kiertoon (Seeskorpi & Heikinmatti, 2022). Nämä kirjastot voivat myös toimia bookcrossaajien kirjanvaihto ja –vapautuspaikkoina (Haapala, 2020).

Kirja matkaan mukaan

Kirja kulkee usein matkassa mukana ja esimerkiksi junat, bussit ja lentomatkat ovat otollisia paikkoja lukemiselle. Ei siis ihme, että kirjoja vapautetaan usein juuri julkisen liikenteen solmukohdissa. Maailmalta löytyykin erilaisia toimijoita, jotka ovat erikoistuneet kirjojen kierrättämisessä juuri matkalaisten pariin.

Moni näistä toimijoista kuuluu globaaleihin verkostoihin kuten “Books on the Underground” ja “Books on the Move”. Molempien verkostojen takaa löytyy Hollie Fraser. Fraser (i.a.) aloitti Lontoossa vuonna 2012 ”Books on the Underground” toiminnan, joka on saanut uusia muotoja hänen muutettuaan New Yorkiin. Nykyään hän vastaa myös! Books on the Move” toiminnasta, jonka lähettiläänä on toiminut muun muassa Emma Watson.

Kirja kulkee monella matkassa mukana ja siksi liikenteen solmukohdat ovat oivia paikkoja vapauttaa kirjoja (Kuva: Richard Yeh / WNYC CC BY-NC 2.0).

Esimerkkejä edellisiin verkostoihin kuuluvista matkakirjastoista ovat australialainen “Books on the Rail” sekä Fraserin New Yorkiin perustama “Books on the Subway”. Idea on samankaltainen kuin bookcrossingissa: ota, lue, nauti ja palauta. Kirjat merkitään tarroilla ja jätetään junaan, raitiovaunuun tai bussiin muiden löydettäviksi ja toivotaan teosten palaavan taas kiertoon samoihin liikennevälineisiin (Books on the rail, i.a-a; i.a.-b; Books on the subway, i.a.). Kirjojen jättäjiä kutsutaan usein kirjaninjoiksi ja tyypillistä toiminnalle on myös aktiivinen somen käyttö, vihjeiden antaminen vapautettujen teosten paikoista ja löydettyjen teosten kuvien jakaminen (ks. Toh, 2020).

Kirjakeijun uralle?

Kirjaninjojen ohella maailmalta löytyy myös kirjakeijujen yhteisö The Book Fairies. Oxley (i.a.) kuvaa ideaa yksinkertaiseksi: yhteisöön kuuluvat lukijat piilottavat kirjoja mitä erilaisempiin paikkoihin muiden lukijoiden löydettäviksi. Piilotettavat kirjat merkitään tarroin, minkä lisäksi niihin voidaan kiinnittää muistilappuja ja terveisiä löytäjälle.

Kirjakeijuja löytyy tällä hetkellä maailmanlaajuisesti noin 9000 yli sadasta maasta (mt.). Kuka vaan voi alkaa keijuksi, mutta eri maissa voi olla myös ”virallisia” kirjakeijuja ja myös Suomella on oma virallinen kirjakeijunsa (ks. Official Fairies).

Kirjakeijut piilottavat kirjoja ja tuovat lukuiloa (kuva: Page DeWolfe CC BY-NC-ND 2.0).

Jokaiselle kirjalle lukija ja jokaiselle lukijalle kirja

Jakamisesta kiinnostunut bibliofiili voi löytää verkon kautta muitakin kirjojen vaihtamiseen keskittyviä sivustoja ja yhteisöjä, joissa ytimessä on vaihtaminen ja vastavuoroisuus.

Myös kirjastot tarjoavat asiakkailleen erillisiä vaihtohyllyjä. Tuo tullessas, vie mennessäs periaatteeseen perustuvia vaihtohyllyjä voi etsiä vaikkapa Kirjastot.fi -sivuston palveluhakemistosta, jonka mukaan vaihtopisteitä löytyy ainakin 162 kirjastosta (ks. Kirjastot.fi palveluhakemisto).

Kirjojen kierrätyshylly Kannelmäen kirjastossa (kuva: Satu Salmela).

Vaikka vaihtohyllyt toimivat pääsääntöisesti hyvin, viime aikoina on nostettu esille niihin liittyviä ongelmia ja esimerkiksi Kotkassa (Haajanen, 2022) kirjasto päätti poistaa oman hyllynsä sen toimiessa osalle asiakkaista jätepaperiastiana.

Silti monissa kirjastoissa vaihtokäytännöt toimivat ja nekin tarjoavat vaihtoehtoisia keinoja lukuelämysten jakamiseen. Olitpa sitten keiju, ninja, bookcrossaaja tai vapautettujen teosten löytäjä, sopivia tapoja yhdistää

sopiva kirja ja lukija toisiinsa löytyy lukuisia.

Satu Salmela
Lehtori, kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma
SeAMK

Lähteet:

Anhava, K. (2017). Bookcrossing – ja kirjat kiertävät. Bibliophilos: kirjallisuudenkerääjäin äänenkannattaja, 76(1), 49-52.

Bookcrossing.(i.a.) Tietoja BookCrossingista. https://www.bookcrossing.com/

Books on the subway. (i.a.) https://www.booksonthesubway.com/

Books on the rail. (i.a-a.). About. https://www.booksontherail.com/about

Books on the rail. (i.a-b.) How it works. https://www.booksontherail.com/how-it-works

Fraser, H. (i.a.). Personal project/Books on the subway. https://www.madebyhollie.com/books-on-the-underground.html

Haapala, R. (22.10.2020). Nokialainen Terhi Jurvela pystytti kotikatunsa varteen pikkukirjaston – ”Tämä on ihmisten ja itseni ilahduttamiseksi”. Tamperelainen. https://www.tamperelainen.fi/paikalliset/3140984

Haajanen. E. (18.10.2022). Kirjojen kierrätys meni pahasti pieleen: ”Henkilökunnan tehtäväksi jäi kantaa kirjoja selkä vääränä jäteastioihin”. Yle. https://yle.fi/uutiset/74-20001532

Hänninen, H. (21.12.2015). BookCrossing vapauttaa kirjat kirjahyllystä. Yhteishyvä. https://yhteishyva.fi/koti/book-crossing-vapauttaa-kirjat-kirjahyllysta/article-598267

Kangas, P. (12.4.2021). Pikkukirjasto tuo naapurustoon yhteisöllisyyttä. Kirjastoseura. https://suomenkirjastoseura.fi/kirjastolehti/pikkukirjasto-tuo-naapurustoon-yhteisollisyytta/

Little Free Library. (2022a). About. https://littlefreelibrary.org/about/

Little Free Library. (2022b). Little Free Library. Take a book. Share a book. https://littlefreelibrary.org/

Matilainen, M. (2012). Kirjat vapaiksi: Bookcrossing vie kirjat hyllyistä maailmalle. Bibliophilos: kirjallisuudenkerääjäin äänenkannattaja, 71(2), 45-47.

Oxley, C. (i.a.). About. The Book Fairies. https://ibelieveinbookfairies.com/

Seeskorpi, P. & Heikinmatti, A. (27.8.2022). Muumi-kuvioinen minikirjasto on Amerikan-tuliainen, jonka tekijä haluaa innostaa lähiasukkaita lukemaan. YLE. https://yle.fi/uutiset/3-12589331

Toh, T. (15.10.2020). How you can be a stay home ‘book ninja’ with Books On The Move. The Star. https://www.thestar.com.my/lifestyle/culture/2020/10/15/how-you-can-be-a-stay-home-039book-ninja039-with-books-on-the-move